

Temple rings and the structure of grave goods found in the Velika Gorica graveyard

Karavanić, Snježana

Source / Izvornik: **Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu, 2010, 27, 83 - 94**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:291:959506>

Rights / Prava: [Attribution 3.0 Unported](#)/[Imenovanje 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-18**



INSTITUT ZA
ARHEOLOGIJU

Repository / Repozitorij:

[RIARH - Repository of the Institute of archaeology](#)



Sljepoočničarke i struktura grobnih priloga na groblju u Velikoj Gorici

Temple rings and the structure of grave goods found in the Velika Gorica graveyard

Izvorni znanstveni rad
Prapovijesna arheologija

Original scientific paper
Prehistoric archaeology

SNJEŽANA KARAVANIĆ
Institut za arheologiju
Ljudevita Gaja 32
HR-10000 Zagreb
snjezana.karavanic@iarh.hr

UDK/UDC UDK 903.25(497.5Velika Gorica)"6377"
903.5(497.5Velika Gorica)"6377"

Primljeno/Received: 01. 05. 2010.
Prihvaćeno/Accepted: 13. 01. 2011.

U radu se donose svi nalazi sljepoočničarki iz grobova u Velikoj Gorici. Neke od njih su već objavljene u radu Vinski-Gasparini 1973, a ovdje se donose nanovo rekonstruirane, kao i one koje nisu dosada bile poznate. Jedan je dio sljepoočničarki iz uništenih grobnih cjelina. Uglavnom pripadaju tipu 2 prema Starè 1960. Donosi se statistička analiza grobnih priloga u Velikoj Gorici i posebno se navodi učestalost sljepoočničarki na grobljima Velika Gorica i Dobova. Sljepoočničarke se analiziraju prema analognim primjercima iz srednje Europe i dovode se u vezu sa srodnim nalazima pozamenterijskog stila u Karpatskoj kotlini.

Ključne riječi: sljepoočničarke, kasno brončano doba, groblje, Velika Gorica, struktura, grobni priloz

The article presents all the temple rings found in the graves in Velika Gorica. Some of them, previously published in the 1973 Vinski-Gasparini book, have been reconstructed while others are new. Some temple rings come from destroyed graves. According to the 1960 classification by Starè, they mostly belong to Type 2. The article also provides a statistical analysis of grave goods in Velika Gorica, in particular the incidence of temple rings in the Velika Gorica and Dobova graveyards. The temple rings are analysed on the basis of analogous samples from Central Europe and are associated with related passementerie-style findings from the Carpathian Basin.

Key words: temple rings, Late Bronze Age, graveyard, Velika Gorica, structure, grave goods

Uvod

Lokalitet Velika Gorica nalazi se u neposrednoj blizini Zagreba (sl. 1) od kojega je udaljen 16 km. Nalazi se u samom središtu današnjega grada Velike Gorice, oko 10 km južno od rijeke Save.

To područje pripada danas Zagrebačkoj županiji. U prethistoriji je bilo izloženo različitim kulturnim strujanjima kako s područja Balkana, tako i iz Panonije i istočnih Alpa. U blizini je i lokalitet Dobova (sl. 1) koji je udaljen samo 37 km zračne linije od Velike Gorice. Oba se lokaliteta nalaze na prijelaznom području iz donjega u gornji tok rijeke Save, između planine Medvednice, Žumberka te Samoborskog gorja i Brdovečkog prigorja. Na ovome području registrirana su i visinska naselja kao što su Bregana – Kosovac (Vinski-Gasparini 1973, Vrdoljak 1996), Susedgrad, Sv. Križ Brdovečki. Repertoar keramičkih i metalnih tipova ukazuje na kulturnu srodnost tih dvaju nalazišta iako se u literaturi Dobova pripisuje dobovsko-ruškoj grupi (Gabrovec 1983). Gabrovec (1983: 55) navodi da je povezivanje nekropola u Podravlju i Posavlju u jednu grupu, dobovsko-rušku, izveo Starè (1953), ali naglašava da je keramički fundus podravske nekropole i naselja specifičan i ograničen na svoj prostor. Smatra da je umjesnije govoriti posebno o dobovskoj, a posebno o ruškoj grupi. Ako bi se to prihvatilo, Gabrovec (1983:

Introduction

The Velika Gorica site is located at a distance of 16 km from Zagreb (Fig. 1), in the centre of today's town of Velika Gorica, approximately 10 km south of the River Sava.

Today, this area is part of the Zagreb County. In prehistoric times, it was exposed to various cultural influences from the Balkans, Pannonia and the Eastern Alps. At a distance of only 37 km in a straight line from Velika Gorica, is the site of Dobova (Fig. 1). Both sites are located at the border of the upper and lower courses of the River Sava, between the mountains of Medvednica and Žumberak, the Samobor mountain range and the foothills of Brdovec, and where the elevated settlements of Bregana – Kosovac (Vinski-Gasparini 1973, Vrdoljak 1996), Susedgrad and Sv. Križ Brdovečki have been registered. The ceramic and metal assemblage of the area indicates that the cultures of the two sites were related, even though literature classifies Dobova as part of the Dobova-Ruše group (Gabrovec 1983). According to Gabrovec (1983: 55), in spite of the fact that Starè (1953) linked the Podravlje and Posavlje necropolises into a single Dobova-Ruše group, the ceramic corpus of the Podravlje necropolises and settlements is specific and limited to the Podravlje area. In his opinion, the Dobova Group and the



Sl. 1 Karta s položajem Velike Gorice
Fig. 1 Map showing the position of Velika Gorica

55) smatra da bi Dobovu svakako trebalo analizirati zajedno sa srodnom nekropolom u Velikoj Gorici kod Zagreba. Jedan od takvih pokušaja predstavlja i naša analiza grobnih priloga u Velikoj Gorici i njena usporedba s Dobovom.

Prvi izvještaj o istraživanjima u Velikoj Gorici donosi nam Hoffiller (1909) koji navodi da je tijekom istraživanja 1908. godine pronađeno 20 grobova, od toga 15 paljevinskih i 5 skeletnih. Arheološko nalazište pronađeno je prilikom vađenja šljunka na katastarskoj čestici 380/2 u vlasništvu lokalnog poduzetnika Nikole Hribara, u blizini lokalne bolnice (Hoffiller 1909: 120). Spominje se također da su grobovi pronađeni i na katastarskoj čestici br. 543. Podaci iz arhiva Arheološkog muzeja u Zagrebu¹ govore nam da je tijekom 1909. pronađeno još 16 grobova, a sljedećih 14 iduće godine. 1910. godine Tkalčić je pronašao još sedam grobova, a 1916. idućih šest. Tijekom 1910., 1911., 1914. i 1924. Arheološki muzej u Zagrebu primio je preostale nalaze iz Velike Gorice kao poklon vlasnika zemljišta. Navodi se broj od 67 grobova, uglavnom prehistorijskih paljevinskih grobova, iako je bio određen broj rimskodobnih te šest grobova iz srednjovjekovnog razdoblja. 1924. godine Hoffiller piše članak o prehistorijskim žarama iz Velike Gorice (Hoffiller 1924). Hoffiller je nalaze iz Velike Gorice također publicirao u seriji *Corpus Vasorum Antiquorum* (Hoffiller 1938). Prvi katalog izabranih grobnih cjelina iz Velike Gorice publicirao je Starè (1957a), a prve znanstvene analize donose se u radu istoga autora o polumjesečastim britvama u Jugoslaviji

¹ V. Vejvoda, Prehistorijsko nalazište Velika Gorica (arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu).

Ruše Group should be referred to separately. If that were adopted, Gabrovec (1983: 55) believes that Dobova should definitely be analyzed together with the related necropolis in Velika Gorica near Zagreb. Our analysis of the grave goods from Velika Gorica and its comparison with Dobova is one such attempt. The first to report on the Velika Gorica excavations was Hoffiller (1909) who said that the excavations conducted in 1908 revealed 20 graves, of which 15 cremation graves and 5 inhumation graves. The archaeological site was found during the extraction of gravel at cadastral unit no. 380/2, owned by a local entrepreneur, Nikola Hribar, and located in the vicinity of the local hospital (Hoffiller 1909: 120). There is also mention of graves found at cadastral unit no. 543. Data from the archives of the Archaeological Museum in Zagreb¹ tell us that 16 more graves were found in 1909 and a further 14 the following year. In 1910, Tkalčić found seven more graves and another six in 1916. In the years 1910, 1911, 1914 and 1924, the Archaeological Museum in Zagreb received the remaining findings from Velika Gorica as a present from the landowner. Most of the 67 graves mentioned are prehistoric cremation graves, although some date back to Roman times and six to the Middle Ages. In 1924, Hoffiller wrote an article on the prehistoric urns from Velika Gorica (Hoffiller 1924). He also published the findings from Velika Gorica in the *Corpus Vasorum Antiquorum* series (Hoffiller 1938). The first catalogue of selected Velika

¹ V. Vejvoda, Prehistorijsko nalazište Velika Gorica (archives of the Archaeological Museum in Zagreb).

(Starè 1957b).

Ksenija Vinski-Gasparini (1973) uključila je nalaze iz Velike Gorice u svoju sintezu o kulturi polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj, ali je odlučila da neće dati detaljnu analizu nalaza kasne kulture polja sa žarama budući da su oni, prema njezinu mišljenju (Vinski-Gasparini 1973) bili već ranije publicirani. Vinski-Gasparini (1973) objavila je pet grobova: grob 7/1908, 1/1910, 2/1910, 1/1911 i 3/1916. Godine 1983. ista autorica (Vinski-Gasparini 1983: 588) definirala je grupu Velika Gorica, podijelivši je na dvije faze. Već je ranije Dular (1978: 39) podijelio objavljene grobove na dvije faze u svojoj raspravi o groblju Dobova. Autorica ovoga članka donosi u svojoj knjizi (Karavanić 2009) detaljan katalog svih nalaza iz Velike Gorice koji se čuvaju u Arheološkom muzeju u Zagrebu i koji se mogu pripisati paljevinskim grobovima iz kasnoga brončanog doba.

Nalazi sljepoočničarki na groblju u Velikoj Gorici

Sljepoočničarke (njem. *Noppenringe*, *Lockenringe*, *Schleifenringe*) dio su pretežito ženskog nakita. Privezane vrpcom, ukrašavale su sljepoočnice i kosu. U Velikoj Gorici sljepoočničarke su pronađene u zatvorenim grobnim cjelinama (grob 3/1910, grob A/1910, grob E/1910, grob 4/1911, grob 3/1916, grob 6/1916). Sljepoočničarke su također pronađene i izvan grobnih cjelina.

1. svitak od brončane žice promjera 0,1 cm, \varnothing 4,0 cm (T. 1: 3)
2. svitak od brončane žice promjera 0,1 cm, \varnothing 4,0 cm (T. 1: 4)
3. sljepoočničarka od brončane žice promjera 0,2 cm, \varnothing 3,0 cm (T. 1: 1)
4. sljepoočničarka od brončane žice promjera 0,2 cm, \varnothing 2,5 cm, vjerojatno iz groba 2/1914, inv. br. 7715 AMZ (T. 1: 2; sl. 2: 1, 1a)
5. ulomci sljepoočničarki od brončane žice promjera 0,2 cm iz groba E/1910 (Karavanić 2009: Pl. 55:2-5)
6. ulomak sljepoočničarke od brončane žice promjera 0,2 cm, \varnothing 2,5 cm iz groba F/1910 (Karavanić 2009: Pl. 58:2)
7. sljepoočničarka od brončane žice promjera 0,3 cm, \varnothing 2,5 cm iz groba 4/1911 (Karavanić 2009: Pl. 63:2)
8. sljepoočničarka s prepletom od brončane žice promjera 0,1 cm, \varnothing 4,0 cm iz groba 3/1916 (T. 1: 7)
9. ulomak sljepoočničarke od brončane žice promjera 0,1 cm (Karavanić 2009: Pl. 67:12)
10. ulomak sljepoočničarke od brončane žice promjera 0,1 cm (Karavanić 2009: Pl. 67:13)
11. sljepoočničarka iz uništenih grobova od brončane žice promjera 0,1 cm, \varnothing 4,0 cm (T. 1: 5)
12. sljepoočničarka iz uništenih grobova vjerojatno s prepletom od brončane žice promjera 0,1 cm, \varnothing 3,0 cm (T. 1: 6)

Ovdje valja napomenuti da je sljepoočničarka na T. 1: 7 (iz groba 3/1916) kasnijim restauratorskim radovima ostala bez ukrašenog prepletanog kraja (sl. 2: 3), a taj je dio spojen na sljepoočničarku pod inventarnim brojem AMZ 7715 i ovdje se publicira (sl. 2: 1, 1a) zajedno s prethodno navedenom.² Na slici 2: 1a jasno se vidi način na koji su spoje-

2 Zahvaljujem dr. sc. Jacquelin Balen na pomoći pri fotografiranju nalaza i Dubravki Balen-Letunić, muzejskom savjetniku u miru, koja mi je omogućila rad na materijalu iz Velike Gorice.

Gorica graves was published by Starè (1957a) and the first scientific analyses can be found in his writing on crescent-shaped razors in Yugoslavia (Starè 1957b).

Ksenija Vinski-Gasparini (1973) included the findings from Velika Gorica in her synthesis of the Urnfield culture in Northern Croatia, but decided not to provide a detailed analysis of the findings of the late Urnfield culture which, in her opinion (Vinski-Gasparini 1973) had already been published. Vinski-Gasparini (1973) published the five following graves: 7/1908, 1/1910, 2/1910, 1/1911 and 3/1916. In 1983, the same author (Vinski-Gasparini 1983: 588) defined the Velika Gorica group, dividing it into two phases. In his paper on the Dobova graveyard, Dular (1978: 39) had previously also divided the published graves into two phases. In her book (Karavanić 2009), the author of this article provided a detailed catalogue of all the findings from Velika Gorica kept in the Archaeological Museum in Zagreb, which can be attributed to cremation graves from the Late Bronze Age.

Temple Rings Found In the Velika Gorica Graveyard

Temple rings (Germ. *Noppenringe*, *Lockenringe*, *Schleifenringe*) predominantly belong to female ornaments. Attached by a ribbon, they adorned the temple and the hair. In Velika Gorica, temple rings were found in closed grave contexts (grave 3/1910, grave A/1910, grave E/1910, grave 4/1911, grave 3/1916, grave 6/1916). Temple rings were also found outside of grave contexts.

1. Copper wire scroll, diameter 0.1 cm, \varnothing 4.0 cm (Pl. 1: 3)
2. Copper wire scroll, diameter 0.1 cm, \varnothing 4.0 cm (Pl. 1: 4)
3. Copper wire temple ring, diameter 0.2 cm, \varnothing 3.0 cm (Pl. 1: 1)
4. Copper wire temple ring, diameter 0.2 cm, \varnothing 2.5 cm, probably from grave 2/1914, inventory no. 7715 AMZ (Pl. 1: 2; Fig. 2: 1, 1a).
5. Fragments of copper wire temple rings, diameter 0.2 cm, from grave E/1910 (Karavanić 2009; Pl. 55:2-5)
6. Fragment of a copper wire temple ring, diameter 0.2 cm, \varnothing 2.5 cm, from grave F/1910 (Karavanić 2009; Pl. 58: 2)
7. Copper wire temple ring, diameter 0.3 cm, \varnothing 2.5 cm, from grave 4/1911 (Karavanić 2009: Pl. 63: 2)
8. Temple ring with copper wire weave, diameter 0.1 cm, \varnothing 4.0 cm, from grave 3/1916 (Pl. 1: 7)
9. Fragment of copper wire temple ring, diameter 0.1 cm, (Karavanić 2009; Pl. 67: 12)
10. Fragment of copper wire temple ring, diameter 0.1 cm, (Karavanić 2009; Pl. 67: 13)
11. Copper wire temple ring from destroyed graves, diameter 0.1 cm, \varnothing 4.0 cm (Pl. 1: 5)
12. Temple ring from destroyed graves, probably with bronze wire weave, diameter 0.1 cm, \varnothing 3.0 cm (Pl. 1: 6)

It should be mentioned here that the decorated weaved end (Fig. 2: 3) of the temple ring from Pl. 1: 7 (grave 3/1916) was removed during subsequent renovations and attached to the temple ring under inventory number AMZ 7715; it is published here (Fig. 2: 1, 1a) together with the aforementioned one.² Figure 2: 1a clearly shows the fashion in which the

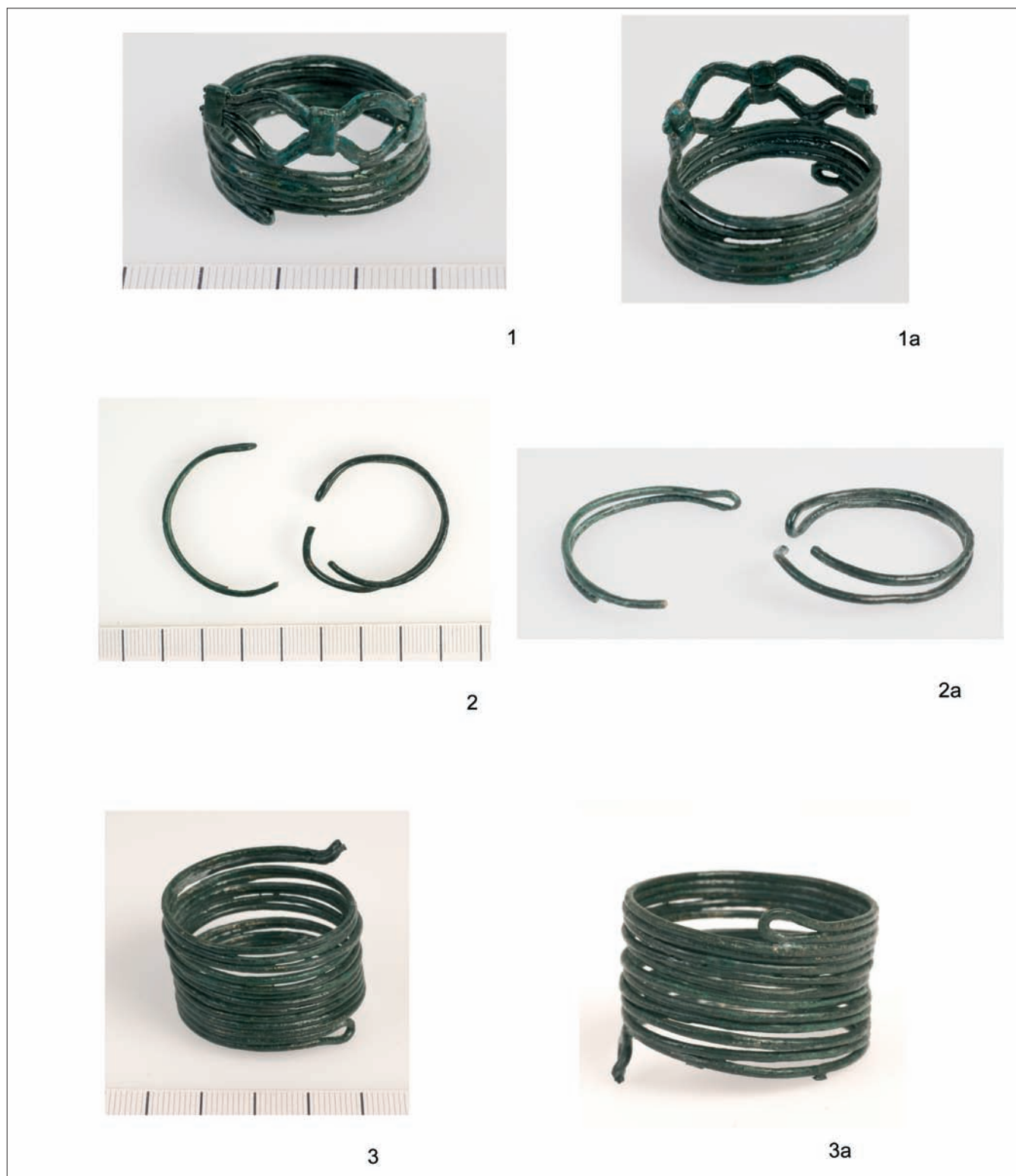
2 I would like to thank Dr. Jacquelin Balen for her assistance in the photographing of the findings and Dubravka Balen-Letunić, retired museum advisor, who made it possible for me to work on the Velika Gorica material.

ne žice te se vjerojatno radi o mehaničkom spoju (usmeno priopćenje restauratora Damira Doračića iz Arheološkog muzeja u Zagrebu).

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera, sljepoočničarke

wires are attached, and the link is probably mechanical (verbal statement of restorer Damir Doračić from the Archaeological Museum in Zagreb).

As shown by the above examples, temple rings can co-



Sl. 2 Sljepoočničarke iz grobova u Velikoj Gorici (foto AMZ)
 Fig. 2 Temple Rings From the Graves in Velika Gorica (Photo by AMZ)

se mogu javljati samo kao svitci od žice (T. 1: 3, 4), najčešće brončane, ali ponekad i zlatne. Mislimo da se ova varijanta češće javlja u zlatu i karakteristična je više za ranije periode

me in the shape of simple wire scrolls (Pl. 1: 3, 4), most often made of bronze, but sometimes also of gold. In our opinion, this variant is more common in gold and is characteristic

brončanog doba, o čemu svjedoče i zlatni nalazi s područja Hrvatske kao što su oni iz ostave Lovas (Vinski 1958). U ostavi Lovas pronađene su, prema navodima Vinskog (1958: 4), 22 spiralne vitice cilindričnog oblika od spiralno savijene dvostruke spojene zlatne žice nepravilnoga kružnog presjeka. Vinski (1958: 4) donosi detaljnu podjelu tih spiralnih vitica od kojih samo zadnje tri (Vinski 1958: T. 6: 20–22) odgovaraju onim (T. 1: 3, 4) brončanima u Velikoj Gorici, dok su preostale već prave sljepoočničarke s krajevima ukrašenim prepletom na jednoj strani ili kraju (Vinski 1958: T. 6: 1–9). One su mogle biti ukrašene na krajevima i tordiranjem, a svojom formom jako nalikuju nalazima iz Mađarske, iz ostave Felsőzsida (Mozsolics 1950; 1981). Samo ove posljednje imaju razvijeniji i složeniji motiv prepleta. Sljepoočničarke iz ostave Lovas (Vinski 1958: T. 6: 1–8) nalikuju sljepoočničarkama prvoga Staréovog tipa (Staré 1960: sl. 8: 5), a njima se pripisuje i nalaz iz ostave Bingula – Divoš (Vinski-Gasparini 1973: T. 86: 19). Već je i Vinski-Gasparini (1973: 108) zaključila da sljepoočničarke iz ostave Bingula – Divoš imaju porijeklo u srednjem brončanom dobu. Slični nalazi spiralnih vitica za kosu nalaze se i u ostavi Zagreb – okolica nepoznatih okolnosti nalaza (Majnarić-Pandžić 2004: 85), koja se obično datira u ranu fazu srednjega brončanog doba. Za ostavu Lovas (Majnarić-Pandžić 2004: 78) navodi se da je kod Vinskog (1958) bila prenisko datirana i da se u novije vrijeme datira u stariju fazu srednjega brončanog doba, u horizont Koszidera. O ranijim, osobito zlatnim nalazima sljepoočničarki pisala je i naša slavjenica (Glogović 2003) koja se kritički osvrće na nalaz iz groba 121 iz Bijelog Brda.

Najčešća je ipak varijanta sljepoočničarke od brončane žice \varnothing 0,1–0,3 cm savijene u pravilnu spiralu s više navoja. Spirala završava savijenim, neukrašenim dijelom na jednoj strani (T. 1: 5) ili pak prepletom u više varijanti: a) pravim prepletom u obliku „osmica“ kakve su prethodno navedene sljepoočničarke iz Lovasa i Bingule – Divoša, b) pseudo-prepletom dobivenim stezanjem dvostruke brončane žice metalnim sponama (T. 1: 2, 7; sl. 2: 1a), c) pseudoprepletom dobivenim stezanjem dvostruke brončane žice tankom brončanom trakom, poput konca ili kožne trakice, čime se formira petlja u obliku srca (T. 1: 1, 6).

Na osnovi navedenog moguće je zaključiti da se na groblju u Velikoj Gorici nalazilo nekoliko različitih tipova sljepoočničarki od običnih spiralnih vitica od spletene tanke žice do pravih spirala s ukrašenim ili neukrašenim krajevima koji se opet dijele na pojedine varijante s obzirom na tehniku izvođenja ukrasa ili motiva ukrašavanja.

O sljepoočničarkama iz Velike Gorice prvi je pisao Staré (1960), analizirajući nalaze iz groba 108 iz Dobove. Za njega su ti tzv. koluti s prepletom značajni za ženske grobove razvijenog Ha B stupnja kulture polja sa žarama u Sloveniji. On (Staré 1960: 85) navodi nalaze iz Ruša, Maribora, Pobrežja, Radvanja, Zgornje Hajdine, Ljubljane, Duplice, Mokronoga i Dobove. Njegov je rad važan jer daje i tipološku analizu tzv. obruča ili kolutova s prepletom i dijeli ih na dvije grupe: prvu koja ima pravi preplet (Staré 1960: sl. 8: 5) i drugu kod koje su krajevi kolutova svijeni u čvorove što su međusobno spojeni pločastim sponama, krajnji čvor ima oblik srca (Staré 1960: sl. 9: 4). Kolutovi prve skupine prema Staré (1960: 85) mogu se naći u Dobovi, Ostrožniku kod Mokronoga, Ljubljani, Radvanju i Binguli – Divošu. Za drugu grupu karakteristični su primjerci s tzv. pseudopre-

of the earlier periods of the Bronze Age, as testified by the gold findings from Croatia, such as those of the Lovas hoard (Vinski 1958). According to Vinski (1958: 4), 22 spiral cylindrical coils made of two fused golden wires of irregular circular cross-section twisted into a spiral, were found in the Lovas hoard. Vinski (1958: 4) provides a detailed classification of the spiral coils, of which only the last three (Vinski 1958: Pl. 6: 20–22) correspond to the bronze ones from Velika Gorica (Pl. 1: 3, 4), while others had already assumed the shape of proper temple rings with ends decorated by a weave on one side or at the end (Vinski 1958: Pl. 6: 1–9). Their ends could also be decorated by torsion, and their form is highly reminiscent of the findings from the Hungarian Felsőzsida hoard (Mozsolics 1950; 1981), except that the interweaving motif in the latter is more developed and complex. The temple rings from the Lovas hoard (Vinski 1958: Pl. 6: 1–8) resemble the temple rings from Staré's Type 1 (Staré 1960: Fig. 8: 5) to which findings from the Bingula-Divoš hoard are also ascribed (Vinski-Gasparini 1973: Pl. 86: 19). Vinski-Gasparini (1973: 108) had already concluded that the temple rings from the Bingula-Divoš hoard originated in the Middle Bronze Age. Similar findings of spiral hair coils can be found in the hoard reportedly found in the surroundings of Zagreb; the circumstances of its finding are unknown (Majnarić-Pandžić 2004: 85) but it is usually dated back to the early phase of the Middle Bronze Age. It is claimed that Vinski (1958) dated the Lovas hoard (Majnarić-Pandžić 2004: 78) too far back, and that it has recently been dated to a later phase of the Middle Bronze Age, to the Koszider horizon. In her critical commentary on the findings from Grave 121 from Bijelo Brdo, our honoree (Glogović 2003) also wrote about earlier findings of temple rings, in particular golden ones.

Still, the most frequent variant of the temple ring is that made of bronze wire, \varnothing 0.1 – 0.3 cm, curved into a regular spiral with several coils. One end of the spiral ends in a curved, undecorated part (Pl. 1: 5) or several variants of weave: a) a proper weave, shaped in a figure-of-eight, such as the aforementioned temple rings from Lovas and Bingula-Divoš, b) a pseudo weave achieved by tightening a double bronze wire with metal clamps (Pl. 1: 2, 7; Fig. 2: 1a), c) a pseudo weave made by tightening a double bronze wire with a thin bronze strip, such as thread or a leather strip, forming a heart-shaped knot (Pl. 1: 1, 6).

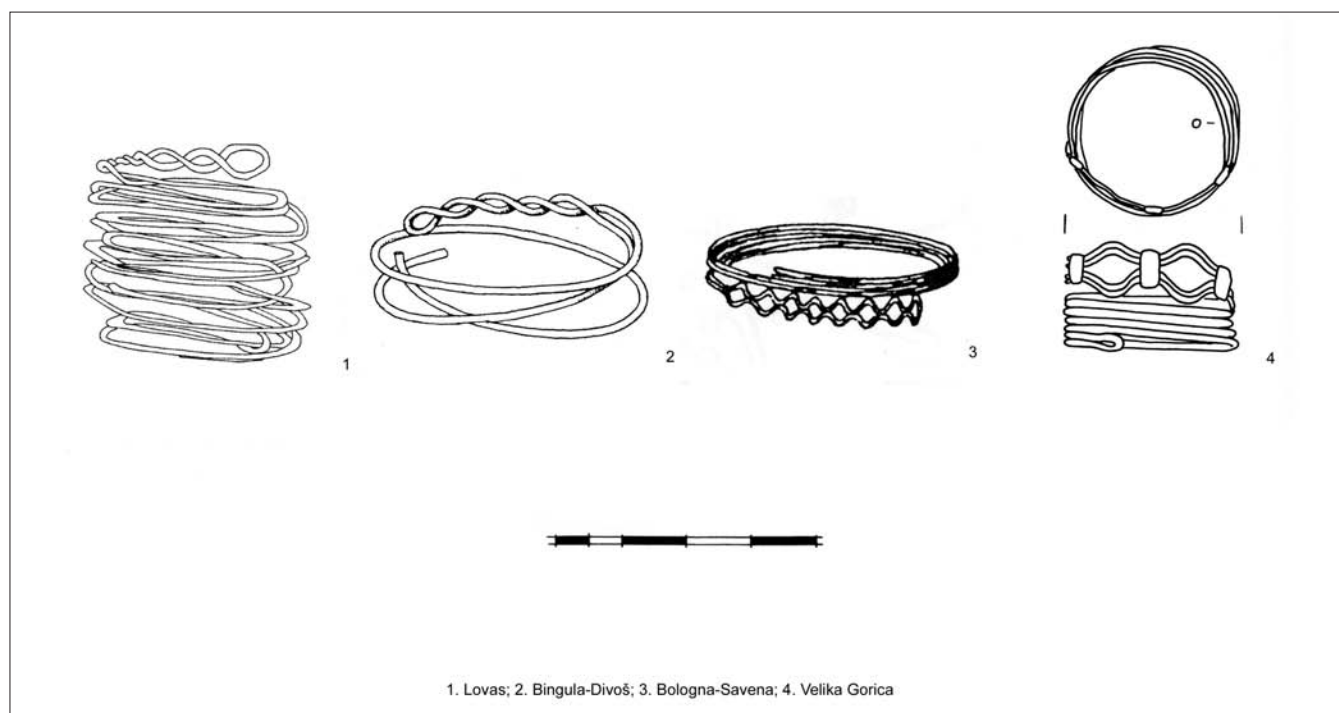
Based on the above, it can be concluded that the Velika Gorica graveyard contained several different types of temple rings, from simple spiral coils made of thin plaited wire to proper spirals with decorated or undecorated ends, which, in turn, can be further divided into variants, depending on the decorative techniques or motifs.

Staré (1960) was the first to write about the Velika Gorica temple rings when he analyzed grave 108 from Dobova. In his view, these so-called hoops with a weave are representative of female graves of the developed Ha B phase of the Urnfield culture in Slovenia. He (Staré 1960: 85) cites the findings from Ruš, Maribor, Pobrežje, Radvanj, Zgornja Hajdina, Ljubljana, Duplica, Mokronog and Dobova. His work is important because it provides a typological analysis of the so-called loops or hoops with a weave, dividing them into two groups: the first, which has a proper weave (Staré 1960: Fig. 8: 5) and the second, where the ends of the hoops cur-

pletom iz Dobove, Slepška kod Mokronoga, Duplice, Ruša, Maribora, Pobrežja, Hajdine i Velike Gorice. Starè (1960: 86) se osvrće i na porijeklo takvog tipa predmeta i smatra ga još uvijek nejasnim, a isključuje mogućnost da se razvio iz starijih unjetičkih tipova (*Noppenringe*). Dovodi ih u vezu s nalazima na području Labe i Odre sve do Visle i na poluotoku Jütland u periodu Montelius III, što bi odgovaralo starijim fazama kulture polja sa žarama. Spominje također i analogije s kolotovima koji su služili sapinjanju kose u Italiji. Starè (1960: 86) navodi primjere iz nekropola Terni (grob 2) i Torre Galli (grob 16). Važno je, međutim, na ovom mjestu spomenuti i nalaze iz nekropola Bologna San Vitale i Savenna (Ravenna) gdje se javljaju sljepoočničarke s ukrasom prepleta koji bi mogao predstavljati prijelazni oblik od onih s pravim prepletom do onih s pseudoprepletom (sl. 3). Javljaju se također u ženskim grobovima Bologna I. stupnja koji kao prilog imaju lučne fibule s tordiranim lukom i pršljenke, kao npr. grobovi 286, 202 i 292 (Müller-Karpe 1959: T. 77: J, L, M).

Međutim, najznačajniji i najbliži nalazi dolaze nam s područja mađarske Transdanubije s lokaliteta Velem Szentvid (Miske 1908: T. 32: 26, 27, 30) koji imaju direktne analogije s nalazima iz Velike Gorice. Nalaze iz ostave Velem, Fund I spominje i publicira Mozsolics (1985: T. 231A: 22-24; T. 231B: 4); javljaju se zajedno s velikim pozamenterijskim fibulama s kojima čine cjelinu u stilskom i tehničkom pogledu. Ovi nalazi imaju tipološke srodnosti sa zlatnim

ve into knots linked with plate clamps and the final knot is heart-shaped (Starè 1960, Fig. 9: 4). According to Starè (1960: 85) the hoops from the first group can be found in Dobova, Ostrožnik near Mokronog, Ljubljana, Radvanj and Bingula-Divoš. Characteristic of the second group are specimens with the so-called pseudo weave from Dobova, Slepšek near Mokronog, Duplica, Ruš, Maribor, Pobrežje, Hajdina and Velika Gorica. Starè (1960: 86) also comments on the origin of this type of object: he still considers it unclear and excludes the possibility of it having developed from older Únětice types (*Noppenringe*). He associated them with the findings from the area of the Elbe and the Oder, all the way to the Vistula and the Jutland peninsula in the Montelius III period, which would correspond to the later phases of the Urnfield culture. He also provides analogies with the hoops used for tying hair in Italy. Starè (1960: 86) cites examples from the necropolises in Terni (grave 2) and Torre Galli (grave 16). It is important, however, to mention at this point the findings from the Bologna San Vitale and Savenna (Ravenna) necropolises, which contained temple rings decorated with a weave which might represent a transition between the proper weave and the pseudo weave (Fig. 3). They can also be found in female graves of the Bologna I phase, where grave goods, for instance those in graves nos. 286, 202 and 292, include bow fibulas with twisted arches and spindle-whorls (Müller-Karpe 1959: Pl. 77: J, L, M).



Sl. 3 Tipološki razvoj sljepoočničarki
Fig. 3 Typological development of temple rings

nalazima iz Várvoölgy-Felsősida (Mozsolics 1950; 1981). Nalaz je otkriven 1926. u jednoj keramičkoj posudi. Zajedno sa zlatnim nalazima (Mozsolics 1981: T. 13, 14) pronađeni su i brončani predmeti (Mozsolics 1981: Abb. 1, 1.2), a to su brončano dlijeto i šuplja sjekira ili kelt. Nalazu iz Várvoölgy-Felsősida pripada 14 predmeta od zlatne žice koje Mozsolics (1981: 299) interpretira kao ogrlice (*Halsringe*). Mislimo da je to mišljenje pogrešno s obzirom na dimenzije i oblik

The most significant and the most comparable findings, however, come from the Hungarian Transdanubia, from the site of Velem Szentvid (Miske 1908: Pl. 32: 26, 27, 30) and are directly analogous to the findings from Velika Gorica. Findings from the Velem hoard, Fund I, are mentioned and published by Mozsolics (1985: Pl. 231A: 22-24; Pl. 231B: 4); they appear with large passementerie fibulas and toge-

predmeta, ali i na analogije sa srodnim nalazima u srednjoj Europi. Na pogrešno atribuiranje A. Mozsolics upozorio je još Starè (1960: 87), navodeći da se vjerojatno radi o nekoj vrsti dijadema što su analogne onima iz Siska (Starè 1960: sl. 10: 8) – koje su u konačnici također služile za sapinjanje kose ili za njezin ukras. Kao paralelu ovim nalazima iz Várvolgy-Felsözsida Mozsolics (1981: 300) spominje nalaze iz Osijek, vjerojatno još tri nalaza, kako ona kaže – “Ringe”, koji se čuvaju Mađarskom nacionalnom muzeju. Sva četiri, uključujući i onaj iz Siska (Mozsolics 1950: T. 9: 1–4), imaju petlje na čijim krajevima se nalaze fine spirale. Mozsolics ih povezuje s nalazima pozamenterijskih fibula i s ulomcima iz brojnih ostava kasnoga brončanog doba, npr. ostave Kurd i ostave Velem Szentvid I. Zanimljivo je da slične nalaze povezuje s onima iz ostave Mačkovac u Hrvatskoj (Vinski-Gasparini 1973: 23, 24) koja je istovremena s nalazom iz ostave Kurd (Mozsolics 1985: T. 25: 5). Nalazi koji bi možda još više odgovarali ovom opisu dolaze nam iz ostave Pričac (Vinski-Gasparini 1973: T. 71: 14) u vidu fibule s ukrasom “osmica” na luku koja predstavlja prijelazni oblik k pozamenterijskoj fibuli. U literaturi se često definira kao tip Čaka (Vasić 1999: 18, T. 2: 27–33). Jedan takav ulomak s osmicom nalazi se i u ostavi Brodski Varoš (Vinski-Gasparini 1973: T. 52: 23). Tip Čaka obuhvaća dugo vrijeme trajanja (Vasić 1999: 19) od stupnja Br D sve do početka stupnja Ha B1, s najvećom popularnošću u stupnju Ha A1. Ukras u obliku osmica javlja se u tri reda na luku fibule iz ostave Sviloš (Vinski-Gasparini 1973: T. 88: 1; Vasić 1999: T. 6: 94). Pozamenterijska fibula iz ostave Sviloš odgovarala bi istoimenom tipu Sviloš (Vasić 1999: 23). U ostavi Brodski Varoš javljaju se i ostale pozamenterijske fibule, odnosno njihovi ulomci (Vinski-Gasparini 1973: T. 52: 9–24). Na jednom ulomku pozamenterijske fibule iz ostave Brodski Varoš (Vinski-Gasparini 1973: T. 52: 9) osobito je vidljivo karakteristično spajanje petlji metalnim sponama kakve se javljaju na sljepoočničarkama iz Velike Gorice i srodnih nalazišta (T. 1: 2, 7). Ovi ulomci nalikuju fragmentiranoj fibuli iz ostave Sviloš (Vinski-Gasparini 1973: T. 88: 5; Vasić 1999: T. 7: 95) koja pripada tipu A3b (Vasić 1999: 23). Slično spajanje vidljivo je i na ulomku iz ostave Hočko Pohorje u Sloveniji (Teržan et al. 1995: T. 80. 118).

Zanimljivo je da se sljepoočničarke ne pojavljuju tako često u bogatim ostavama brodskog Posavlja – rijedak primjerak su dva predmeta iz ostave Brodski Varoš (Vinski-Gasparini 1973: T. 57: 55, 56) – nego tek u kasnijim grobovima kao u Velikoj Gorici. Jedini nalaz iz groba iz vremena starije kulture polja sa žarama jest onaj iz lokaliteta Dalj – Studenac (Šimić 1988). Šimić (1988) objavljuje nalaz jednoga žarnog groba pronađenog slučajno prilikom kopanja zemlje za sadnju drveta. Nalaz se sastojao od žare, zdjele poklopca i priloga: brončane igle, najmanje dviju sljepoočničarki i predmeta koji bi mogao biti oštećena topuzasta igla (Šimić 1988: 17). Sljepoočničarke su načinjene od tanke brončane žice u obliku svitka, a na jednom kraju savijene, na drugom rastavljene, ukrašene na krajevima nizom sitnih ureza slično kao sljepoočničarka iz ostave Bingula – Divoš (Vinski-Gasparini 1973: T. 86: 18; sl. 3: 2). Jedna je sljepoočničarka gotovo neokrnjena, a od ostalih su preostali samo komadići žice (Šimić 1988, 18). Autorica nalaz datira u ranu kulturu polja sa žarama (Šimić 1988, 18).

Na sličan način kao i sljepoočničarke (T. 1: 1, 6) načinjena je i fibula slična pozamenterijskom stilu u grobu 4/1911 iz

ther with them form a stylistic and technical whole. These findings are typologically related to the gold findings from Várvolgy-Felsözsida (Mozsolics 1950; 1981). The findings were discovered in a ceramic vessel in 1926. The following bronze objects (Mozsolics 1981: Abb. 1, 1.2) were found together with the gold findings (Mozsolics 1981: Pl. 13, 14): a bronze chisel and a socketed axe, or celt. Fourteen objects made of gold wire which Mozsolics (1981: 299) interprets as necklaces (*Halsringe*) also belong to the Várvolgy-Felsözsida findings. Taking into account the dimensions and shape of the objects, as well as the analogy with related findings in Central Europe, we believe this opinion to be erroneous. Starè had already warned of the erroneous attribution by A. Mozsolics (1960: 87), stating that it was probably a type of diadem analogous to the ones from Sisak (Starè 1960: Fig. 10: 8) which, after all, were also used to tie up or decorate hair. As a parallel to these findings from Várvolgy-Felsözsida, Mozsolics (1981: 300) mentioned the findings from Osijek, probably three more findings she referred to as “Ringe”, kept at the Hungarian National Museum. All four, including the one from Sisak (Mozsolics 1950: Pl. 9: 1-4), have knots ending in fine spirals. Mozsolics links them with the findings of passementerie fibulas and fragments from numerous hoards from the Late Bronze Age, for instance the Kurd hoard and the Velem Szentvid I hoard. It is interesting that she links similar findings with those from the Mačkovac hoard in Croatia (Vinski-Gasparini 1973: 23, 24) which is contemporaneous with the Kurd hoard (Mozsolics 1985: Pl. 25: 5). Findings which could probably correspond even better to this description come from the Pričac hoard (Vinski-Gasparini 1973: Pl. 71: 14), in the shape of a fibula with figure-of-eight-shaped decorations on the arch representing a transition towards the passementerie fibula. In literature they are frequently defined as the Čaka type (Vasić 1999: 18, Pl. 2: 27-33). One such fragment with a figure of eight can be found in the Brodski Varoš hoard (Vinski-Gasparini 1973: Pl. 52: 23). The Čaka type extends over a long period of time (Vasić 1999: 19), from the Br D phase until the beginning of the Ha B1 phase, its popularity culminating in the Ha A1 phase. The figure-of-eight-shaped decoration appears in three rows on the arch of the fibula from the Sviloš hoard (Vinski-Gasparini 1973: Pl. 88: 1; Vasić 1999: 6: 94). The passementerie fibula from the Sviloš hoard would correspond to the same Sviloš type (Vasić 1999: 23). The Brodski Varoš hoard contains other passementerie fibulas, or rather, their fragments (Vinski-Gasparini 1973: Pl. 52: 9-24). A fragment of a passementerie fibula from the Brodski Varoš hoard (Vinski-Gasparini 1973: Pl. 52: 9) very clearly displays the characteristic linking of knots by means of metal clamps which also appear on the temple rings from Velika Gorica and the related sites (Pl. 1: 2, 7). These fragments resemble a fragmented fibula from the Sviloš hoard (Vinski-Gasparini 1973: Pl. 88: 5; Vasić 1999: Pl. 7: 95) which belongs to Type A3B (Vasić 1999: 23). Similar clamps can be seen on the fragment from the Hočko Pohorje hoard in Slovenia (Teržan et al. 1995: Pl. 80. 118).

Interestingly, temple rings do not appear as frequently in the rich hoards of Brodsko Posavlje – two objects from

Velike Gorice (Karavanić 2009: Pl. 63: 3) koja nalikuju fibuli iz groba 127 u Pobrežju u Sloveniji (Pahič 1972: T. 27: 7). Slična je fibula vjerojatno bila i dio groba E/1910 u Velikoj Gorici (Karavanić 2009: Pl. 57: 7).

Nalazi sljepoočničarki u groblju Velika Gorica, kao i nalazi ulomaka fibula sličnih pozamenterijskim fibulama, govore u prilog tome da je pozamenterijski stil odijevanja i nošnje još trajao na početku mlađe kulture polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj. Povezanost tih nalaza i pozamenterijskih fibula najbolje se odražava u nalazu ostave Velem I (Mozsolics 1985: T. 231A, B). Sljepoočničarke se, osim s pozamenterijskim fibulama, pojavljuju u grobovima i s naočalastim fibulama, kao što je prikazano u rekonstrukciji ženske nošnje u Velikoj Gorici na osnovi groba 3/1916 (sl. 4). Zanimljiva je sama činjenica da su sljepoočničarke rijetke u ostavama starije faze kulture polja sa žarama, a česte su u grobljima mlađe faze na području koje za Staréa (1960: 87) predstavlja granicu pozamenterijskog stila prema zapadu i prijelaz iz srednjega u gornji tok rijeke Save. Struktura grobnih priloga u navedenim grobljima govori u prilog toj činjenici.

Sljepoočničarke i struktura grobnih priloga u Velikoj Gorici

Na groblju u Velikoj Gorici najbogatiji je grob E/1910 (Karavanić 2009: T. 55–57) koji sadrži preko 60 nalaza. Daka-ko, u ovom broju sadržani su različiti fragmenti koji se nisu uspjeli točno rekonstruirati (osim u rijetkim slučajevima), povećavajući taj broj više nego što je to realno. Slična je situacija vidljiva i na primjeru groba F/1910 (Karavanić 2009: T. 59) s preko 20 nalaza. Nešto realističnija situacija je kod grobova 7/1908, 1/1911 i 3/1916 koji sadrže manji broj fragmentiranih predmeta. Stoga se ova posljednja tri groba mogu smatrati najbogatijima. U njima se nalaze uglavnom brončane alatke i oružje te neki dekorativni predmeti. S nešto manje priloga (između pet i deset predmeta), ali još uvijek prilično bogati, jesu grobovi 3/1914, 1/1910, A/1910, 5/1908 i 2/1910. U drugim se grobovima nalazi manje od pet predmeta.

U Velikoj Gorici izbrojano je 296 grobnih priloga, što je više nego dvostruko manje od Dobove gdje imamo 732 grobna priloga.

Na osnovi pregledanog materijala u Velikoj Gorici izdvojili smo 20 varijabli koje predstavljaju različite tipove predmeta. To su sljedeći tipovi:

- igla
- ogrlica
- narukvica
- brončani kolut
- sljepoočničarka
- naočalasta fibula
- fibula
- pozamenterijska fibula
- perla
- dekorativna pločica
- britva
- mač
- koplje
- nož
- šuplja sjekira
- uteg
- pršljenak

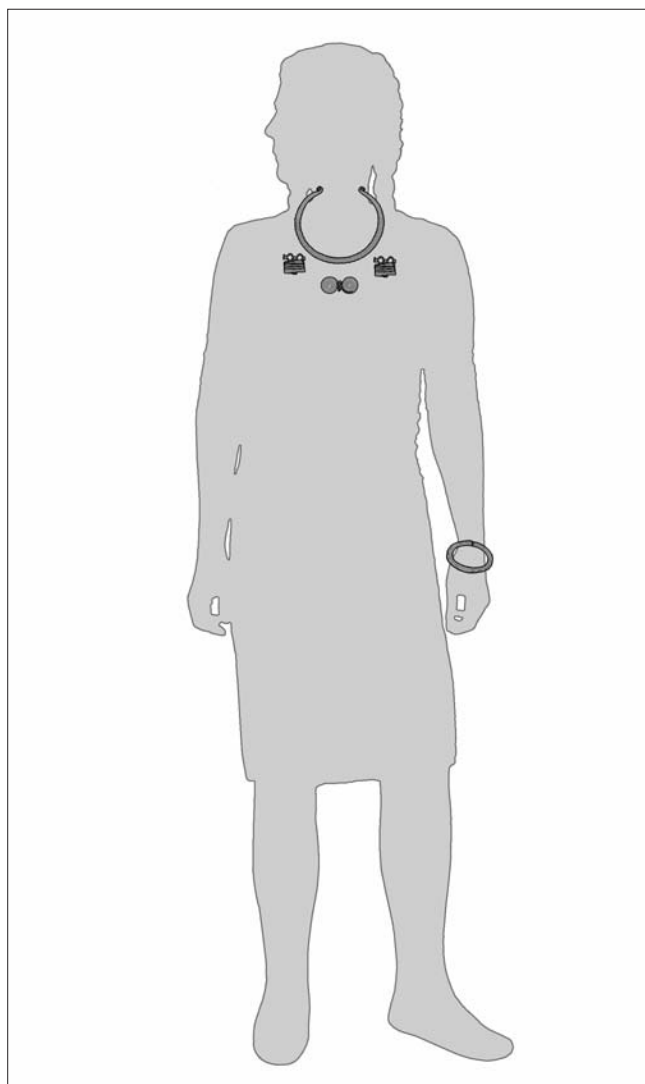
the Brodski Varoš hoard (Vinski-Gasparini 1973: Pl. 57:55, 56) are a rare example – but only in later graves, such as those in Velika Gorica. The only finding from a grave dating back to the older Urnfield culture is the one from the Dalj-Studenac site (Šimić 1988). Šimić (1988) published the finding of an urn grave found accidentally while the ground was being dug for a tree to be planted. The finding consisted of an urn, a bowl used as a lid and grave goods: a bronze needle, at least two temple rings and an object which could be a damaged mace-shaped pin (Šimić 1988: 17). The temple rings are made of thin, scroll-shaped copper wire curved at one end and detached at the other, decorated at the ends with a string of small notches, in a fashion similar to the temple ring from the Bingula-Divoš hoard (Vinski-Gasparini 1973: Pl. 86: 18; Fig. 3: 2). One temple ring is almost undamaged but only pieces of wire remain of others (Šimić 1988: 18). The author dates the finding back to the early Urnfield culture (Šimić 1988: 18).

Fashioned in a manner similar to temple rings (Pl. 1: 1, 6) is a fibula resembling the passementerie style in grave 4/1911 from Velika Gorica (Karavanić 2009: Pl. 63: 3); it resembles the fibula from grave 127 in Pobrežje in Slovenia (Pahič 1972: Pl. 27: 7). A similar fibula was probably part of grave E/1910 in Velika Gorica (Karavanić 2009: Pl. 57: 7).

Temple rings found in the Velika Gorica graveyard, as well as fragments of fibulas resembling those of the passementerie type, support the view that the passementerie style of clothing and costume persisted at the beginning of the early Urnfield culture in Northern Croatia. The connection between these findings and passementerie fibulas is best reflected in the Velem I hoard (Mozsolics 1985: Pl. 231A, B). In addition to appearing with passementerie fibulas, temple rings also appear in graves containing spectacle fibulas, as shown by a female national costume from Velika Gorica, reconstructed from grave 3/1916 (Fig. 4). It is interesting to note that temple rings are rare in the hoards belonging to the earlier phase of the Urnfield culture, and more frequent in the graves from the later phase found in the region which, according to Staré (1960: 87), was the western border of the passementerie style and the area of transition from the middle to the upper course of the River Sava. The structure of grave goods in the above graves speaks in support of this fact.

Temple rings and the structure of grave goods in Velika Gorica

The richest grave in the Velika Gorica graveyard is grave E/1910 (Karavanić 2009: Pl. 55–57) which contains over 60 findings. Needless to say, this figure is inflated to an unrealistic level by various fragments that could not be reconstructed with precision (except in rare cases). The situation is similar with grave F/1910 (Karavanić 2009: Pl. 59), which contains over 20 findings. The situation in graves 7/1908, 1/1911 and 3/1916, which contain a lesser number of fragmented objects, is more realistic. These three graves can, therefore, be considered the richest. They mostly contain bronze tools and weapons and certain decorative items. Containing slightly fewer grave goods (between five and ten objects), but still considerably rich, are graves 3/1914,



Sl. 4 Rekonstrukcija ženske nošnje na groblju u Velikoj Gorici (crtež Miljenko Gregl)

Fig. 4 Reconstruction of a female national costume from the Velika Gorica graveyard (Drawing: Miljenko Gregl)

keramička posuda
zakovice ili čavli
brus.

U Velikoj Gorici najučestaliji grobni prilog jesu narukvice (sl. 5) (ukupno je pronađeno 96 narukvica). Druge su po redu keramičke posude (tip 18) i ogrlice (tip 2) kojih je bilo 32 primjerka. Nakon njih slijede naočalaste fibule (tip 6) od kojih je 20 pronađeno, i to uglavnom u fragmentima. Od ostalih tipova često su zastupljeni keramički pršljenci (tip 17) s 18 nalaza, a sljepoočničarki je bilo 16 primjeraka (tip 5). Utega (tip 16) je bilo čak 14 primjeraka. Slijede brončani kolutovi ili prsteni s po 12 primjeraka i noževi s 10 primjeraka. Ostali tipovi variraju u svojoj zastupljenosti od osam do jednog komada (sl. 5).

Na groblju u Dobovi najzastupljenije su keramičke posude, od kojih je oko 500 evidentirano, a slijede ih sljepoočničarke, igle i narukvice. Ostali se tipovi javljaju u manjem broju od deset do jednoga. Dobova i Velika Gorica (sl. 6) najbližnje su prema zastupljenosti narukvica, dok se neki tipovi koji se nalaze u Velikoj Gorici, kao što je fibula

1/1910, A/1910, 5/1908 and 2/1910. Other graves contain less than five objects.

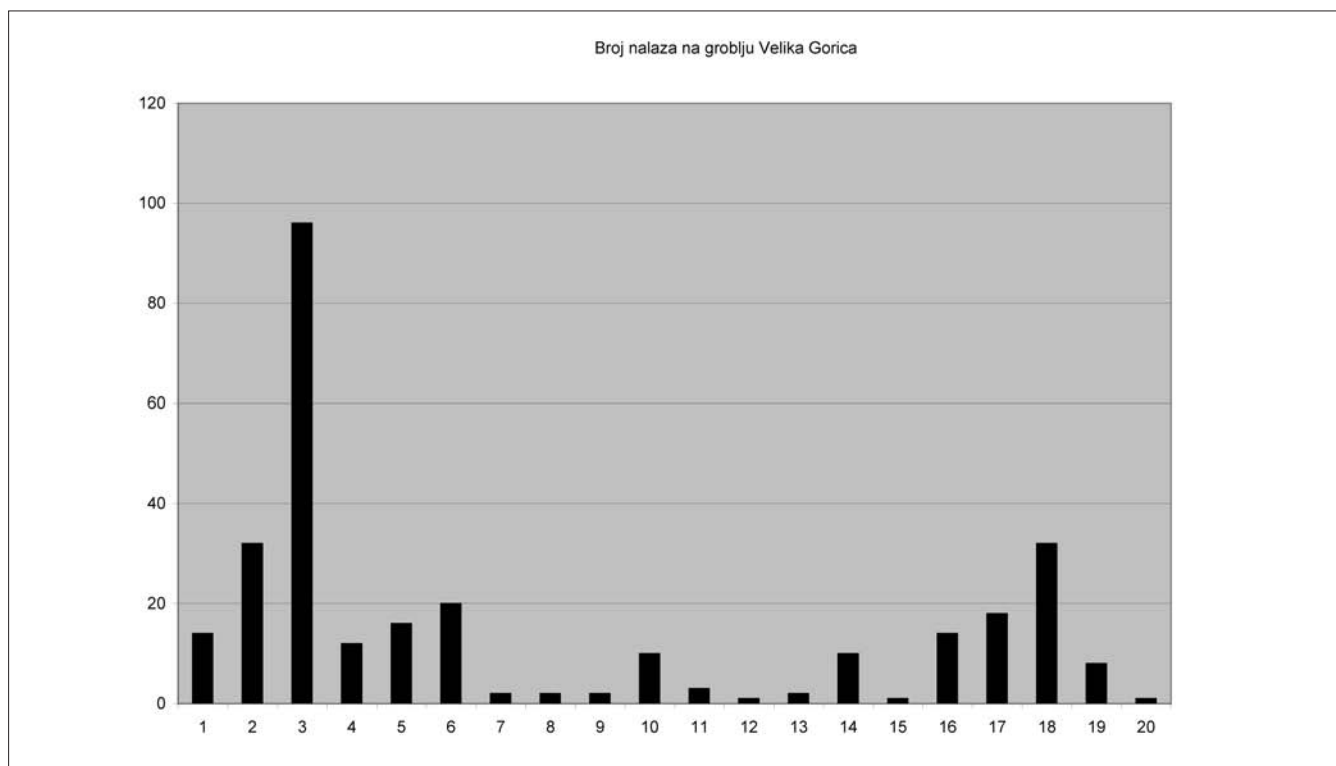
A total of 296 grave goods have been counted in Velika Gorica, less than half than in Dobova, where there were 732.

Based on the material examined in Velika Gorica, we have singled out 20 variables representing the following different types of objects:

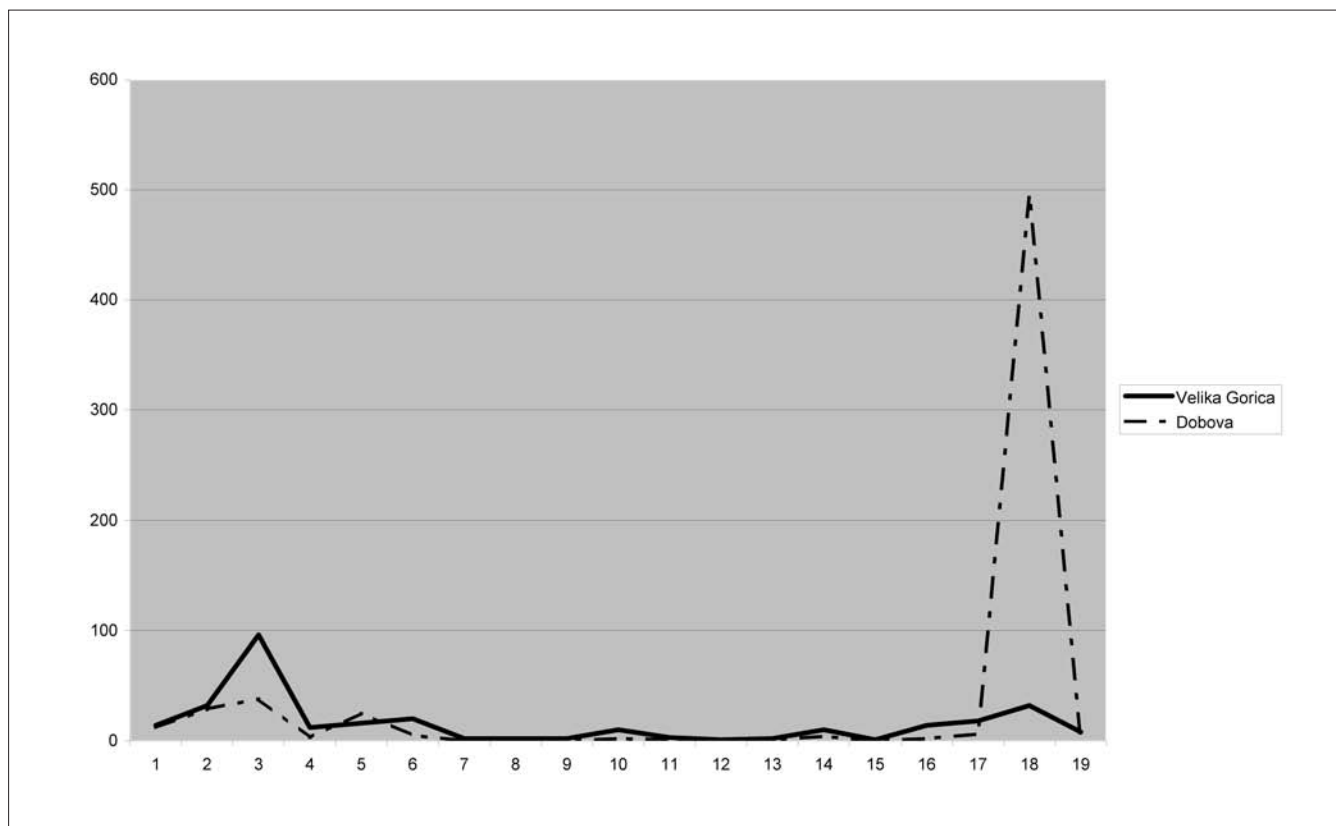
- needle
- necklace
- bracelet
- bronze hoop
- temple ring
- spectacle fibula
- fibula
- passementerie fibula
- bead
- decorative plaque
- razor
- sword
- spear
- knife
- socketed axe
- weight
- spindle-whorl
- ceramic vessel
- rivets or nails
- whetstone.

The most frequently found grave goods in Velika Gorica are bracelets (Fig. 5) (a total of 96 bracelets were found), followed by ceramic vessels (type 18) and necklaces (type 2), of which there were 32, and spectacle fibulas (type 6) of which 20 were found, mostly in fragments. As regards other types, the following were frequently represented: 18 ceramic spindle whorls (type 17), 16 temple rings (type 5), as many as 14 weights (type 16), followed by 12 bronze hoops or rings and 10 knives. Other types vary between eight and one (Fig. 5).

The objects most frequently found at the Dobova graveyard are ceramic vessels, of which approximately 500 have been registered, followed by temple rings, needles and bracelets. Other types appear in smaller numbers, between ten and one. While Dobova and Velika Gorica (Fig. 6) are the most similar with respect to the number of bracelets found, some types of objects that can be found in Velika Gorica, such as fibulas resembling passementerie-type fibulas, do not appear in Dobova at all. A comparison of the Dobova and Velika Gorica line graphs (Fig. 6) clearly shows the difference in the percentage of different types of objects. In Velika Gorica, the line representing bracelets and necklaces rises significantly, followed by the line representing spectacle fibulas, while in Dobova, the values of all types besides spectacle fibulas remain very low.



Sl. 5 Grafički prikaz zastupljenosti pojedinih tipova predmeta u Velikoj Gorici
 Fig. 5 Graph showing the occurrence of the types of objects in Velika Gorica



Sl. 6 Grafički prikaz zastupljenosti pojedinih tipova u Velikoj Gorici i Dobovi
 Fig. 6 Graph showing the occurrence of particular types of objects in Velika Gorica and Dobova

koja liči onoj pozamenterijskog tipa, uopće ne javljaju u Dobovi. Usporedba linijskog grafa u Dobovi i Velikoj Gorici (sl. 6) jasno pokazuje razlike u postocima različitih tipova predmeta. Značajan rast krivulje vidljiv je u Velikoj Gorici za narukvice i ogrlice, a sljedeći za naočalaste fibule. U Dobovi nakon naočalastih fibula vrijednosti za ostale tipove vrlo su niske.

Teržan (1999: Fig. 9 a,b) je publicirala graf koji pokazuje usporedbu globalja u Sloveniji: Dobova, Ruše i Pobrežje prema metalnim priložima, grobovima s keramičkim priložima i grobovima bez priloga. Vidljivo je iz te analize da u Rušama i Pobrežju postoji sličan broj grobova s metalnim priložima, a u Dobovi je vrlo mali broj grobova s metalnim priložima. Grobova s keramikom najviše je u Pobrežju, Dobova je druga, a u Rušama su takvi grobovi najmanje zastupljeni. Dobova ima najveći broj grobova koji nemaju priloge i to je čini različitom od Velike Gorice koja, unatoč malom broju dokumentiranih grobova, ima dosta grobnih priloga, osobito metalnih predmeta. Postoji mogućnost da, zbog načina istraživanja, grobovi bez priloga nisu bili dokumentirani u Velikoj Gorici, kao što je to slučaj sa sustavno istraživom Dobovom. U svakom slučaju, uzrok većem broju metalnih priloga može biti i blizina rudama bogatih planina u današnjoj Bosni. Tu je pretpostavku danas teško dokazati jer ne postoje jedinstvene metalne analize niti istraživanja prethistorijskih rudnih ležišta. Mislimo da je tijekom brončanog doba rijeka Sava bila važna poveznica s prostorom sjeverne i središnje Bosne i prenositelj utjecaja s istoka na zapad i dalje prema alpskom području.

Teržan (1999: Fig. 9 a,b) published a graph showing the comparison of graveyards in Slovenia: Dobova, Ruše and Pobrežje, based on graves containing metal grave goods, graves containing ceramic grave goods and graves containing no grave goods. The analysis shows a similar number of graves containing metal goods in Ruše and Pobrežje, and very few such graves in Dobova. The number of graves containing ceramics is the highest in Pobrežje, followed by Dobova, while the lowest is in Ruše. The number of graves not containing any grave goods is the highest in Dobova, which makes it different from Velika Gorica which, in spite of a low number of documented graves, has many grave goods, metal items in particular. It is possible that graves without goods were not documented in Velika Gorica because of the manner in which excavations were conducted, while they were in Dobova, where excavations were more systematic. Although the higher number of metal grave goods may be the result of the proximity of ore-rich mountains in today's Bosnia, this theory is difficult to prove today because complete metal analyses or research into prehistoric ore deposits were never carried out. We believe that, in the Bronze Age, the River Sava constituted an important link with the area of Northern and Central Bosnia, spreading influences from east to west and further towards the Alps.

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

- Dular, J. 1978, Poskus kronološke razdelitve dobovskega žarnega grobišča, *Arheološki vestnik*, 29, 36–46.
- Gabrovec, S. 1983, Jugoistočnoalpska regija. Kasno brončano doba (kultura polja sa žarama), in: *Praistorija jugoslavenskih zemalja, IV, Bronzano doba*. Sarajevo, 54–63.
- Glogović, D. 2003, Ostava Tenja – Orlovnjak i ostali prapovijesni nalazi zlata u sjevernoj Hrvatskoj, *Opuscula Archaeologica*, Vol. 27, 97–101.
- Hoffiller, V. 1909, Staro groblje u Velikoj Gorici, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, n. s. X, 120–134.
- Hoffiller, V. 1924, Prethistorijske žare iz Velike Gorice kraj Zagreba, in: *Bulićev zbornik. Naučni prilozii posvećeni Franu Buliću prigodom LXXV. godišnjice njegovog života od učenika i prijatelja*, Abramić M., Hoffiller V. (eds.), Zagreb/Split, 1–8.
- Hoffiller, V. 1938, *Corpus Vasorum Antiquorum, Yougoslavie, Zagreb, Musée National*, fasc. 2, Groupe Vic (Vallée de Danube), IV. Zagreb
- Karavanić, S. 2009, *The Urnfield Culture in Continental Croatia*, BAR 2036, International series: Archaeopress, Oxford.
- Majnarić-Pandžić, N. 2004, Brončanodobni zlatni nalazi iz Hrvatske, in: *Spomenica Filipa Potrebiće*, Zagreb, 75–85.
- Miske, v. K. 1908, *Die prähistorische Ansiedlung Velem St. Vid, Vol. 1: Beschreibung der Raubbaufunde*, Wien.
- Mozsolics, A. 1950, Der Goldfund von Vellem-Szentvid, *Præhistorica I*, Basel.
- Mozsolics, A. 1981, Der Goldfund von Várvolgy-Felsöszid, in: *Studien zur Bronzezeit. Festschrift für Wilhelm Albert v. Brunn*, Lorenz H. (ed.), Mainz a. R., 299–306.
- Mozsolics, A. 1985, *Bronzefunde aus Ungarn*, Budapest.
- Müller-Karpe, H. 1959, *Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*, Römisch-Germanische-Forschungen 22, Berlin.
- Pahič, S. 1972, *Pobrežje*, Katalogi in monografije, 6, Ljubljana.
- Starè, F. 1953, Ilirsko grobišče pri Dobovi, *Raszprave SAZU*, III, Ljubljana, 264–272.
- Starè, F. 1957a, *Tombes plates à urne à Dobova en Slovénie et à Velika Gorica en Croatie*. (Inventaria Archaeologica, Corpus des ensembles archéologiques, Jugoslavija, fascicule I: Y 1 – Y 10). Rudolf Habelt Verlag, Bonn.
- Starè, F. 1957b, Polmesečne britve iz Jugoslavije, *Arheološki vestnik*, 3–4, 204–222.
- Starè, F. 1960, Grob 108 iz Dobove, *Situla*, Vol. 1, 81–101.
- Šimić, J. 1988, Dalj – Studenac, nalaz paljevinskog groba, *Obavijesti Hrvatskog Arheološkog društva*, 1/XX, Zagreb, 17–18.
- Teržan, B. 1995, *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronzaste dobe na Slovenskem. Hoards and Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia*, Katalogi in monografije, 29, Ljubljana: Narodni muzej.
- Teržan, B. 1999, An Outline of Urnfield Culture Period in Slovenia, *Arheološki vestnik*, Vol. 50, 97–143.
- Vasić, R. 1999, *Die Fibeln im Zentralbalkan (Vojvodina, Serbien, Kosovo und Makedonien)*, Prähistorische Bronzefunde XIV, Band 12, Stuttgart.
- Vinski, Z. 1958, Brončanodobne ostave Lovas i Vukovar, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 1, 1–34.
- Vinski-Gasparini, K. 1973, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, Zadar.
- Vinski-Gasparini, K. 1983, *Kultura polja sa žarama sa svojim grupama*, in: *Praistorija jugoslavenskih zemalja, IV, Bronzano doba*, Benac A. (ed.), Sarajevo, 547–667.
- Vrdoljak, S. 1996, Prapovijesno naselje na Kosovcu kod Bregane (Samobor), *Opuscula Archaeologica*, Vol. 20, 179–184.

T. 1

